

**Kastallânî'nin el-Mevâhibu'l-ledünniyye'sinin
Bâkî Tercümesi: Me'âlimü'l-yakîn -Tercüme ve Rivâyet
Tercihî Yöntemi Açısından İncelenmesi-**

Bâqî's Translation of al-Mawâhibu'l-ladunniyyah by Kastallânî: Ma'âlimü'l-yaqîn-
Research in Term of Translation and the Method of Narration Preference-

Ali ARSLAN

Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Hadis Anabilim Dalı

Dr. Lecturer, Zonguldak Bülent Ecevit University, Faculty of Theology,
Department of Hadith, Zonguldak / Turkey
aarslan611@mynet.com

ORCID ID: 0000-0003-1085-9604

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 12 Şubat 2019

Kabul Tarihi / Date Accepted: 13 Nisan / April 2019

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

DOI: 10.29288/ilted.526222

Atıf / Citation: Arslan, Ali. "Kastallânî'nin el-Mevâhibu'l-ledünniyye'sinin Bâkî
Tercümesi: Me'âlimü'l-yakîn- Tercüme ve Rivâyet Tercihî Yöntemi Açısından
İncelenmesi- / Bâqî's Translation of al-Mawâhibu'l-ladunniyyah by Kastallânî:
Ma'âlimü'l-yaqîn-Research in Term of Translation and the Method of Narration
Preference-". *ilted: ilabiyat tetkikleri dergisi / journal of ilabiyat researches* 51 (Haziran
/ June 2019/1): 181-205. doi: 10.29288/ilted.526222

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/ilted> | <mailto:ilabiyatdergi@atauni.edu.tr>

Copyright © Published by Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /
Ataturk University, Faculty of Theology, Erzurum, 25240 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz*

Müslümanlar, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatını öğrenmek gayesiyle ilk zamanlardan itibaren gerekli çalışmaları yapmışlardır. İslam'ı din olarak seçen Türkler de bu faaliyetlerin içine girmişler ve bu çalışmaların bir kısmı da tercüme faaliyetleri şeklinde olmuştur. Osmanlı Devleti'nin tartışmasız en parlak dönemi olan XVI. asır bu tür çalışmaların artması yönüyle de önemlidir. Şairler sultanı olarak anılan Bâkî'nin, Kastallânî'nin eseri Mevâhibu'l-ledünniyyeyi tercümesi de bunlara güzel bir örnektir. Bu eser onun şiirdeki üstatlığının yanında nesirdeki gücünü de göstermektedir. Bâkî'nin bu tercümede tarihî rivâyetleri nasıl değerlendirdiği konusu ile hadis metinlerinin tercüme ve tenkidinde izlediği yöntem hakkında ise yeterli bilgi bulunmamaktadır. Bu çalışmada eserin özellikle ilk bölümleri bu amaçla karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Yapılan bu tercümede, ilgili eserdeki rivâyetlerin tenkit edilmesinden ziyade, Bâkî tarafından bazı rivâyetler arasında tercihte bulunduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmada Bâkî'nin tercümede takip ettiği metod ve rivâyetleri tercih ederken neleri dik-kate aldığı gibi hususlar üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Bâkî, Me'âlimü'l-yakîn, Metod, Tercüme, Tercih.

Abstract

In order to learn the life of the Prophet (s.a.v.), the Muslims have made necessary studies from the beginning. After they entered the Islamic religion, Turks have been involved in these activities and some of these activities have been translation studies. The 16th century, which is undisputedly the brightest period of the Ottoman Empire, is also important in this respect that the number of related studies have increased in this period. It is very important in this regard that Bâqî, who was considered the king of poets of the 16th century, translated Kastallânî's work Mawâhibu'l-ladunniyyah on Siyer. In addition to his mastery in the poem, he also shows his power in the prose as well as his account of Islamic sciences. Although some studies have been carried out on this work, especially in the field of literature, there are few studies about what he takes into attention to in translation. In particular, there is not enough information about the interpretation of the historical narrations or the translation and criticism of the hadith texts. Particularly the first parts of the work have been examined comparatively for this purpose and it is concluded that Bâqî has made selections among the narrations. In this study, what Bâqî took into consideration while selecting the methods and narrations that he followed in the translation was emphasized.

Keywords: Hadith, Bâqî, Ma'âlimü'l-yaqîn, Method, Translation, Selecting.

Extended Summary

Mawâhibu'l-ladunniyyah which is a translation work by Bâqî (933-1008 / 1526-1600), one of the sixteenth-century poets, is one of the most famous works in the field of Prophet's biography. Ottoman Empire, which lives its most magnificent period in every area in this century, gave the best examples in the field of literature. Another feature of this century besides poetical writing in the field of prose especially ta'lif, talkhîs and sharh in Turkish Language come to the fore. Thus, Bâqî's work is the translation of Mawâhibu'l-ladunniyyah by Kastallânî and it is the first important work on the book by Kastallânî.

Although there are some studies on the Bâqî's translation of Mawâhibu'l-ladunniyyah, these are on the language features used in the work. Some of them related to the transcription of the work. There is not much research in relation to the points taken into consideration by Bâqî in the translation and especially in the narrative criticism.

* Destek: Bu çalışma, 2018-68500357-01 no'lu olarak, "Bülent Ecevit Üniversitesi tarafından desteklenmiştir."

Bâqî gives brief information about his method before starting to translate the work. At that point, he says that he has benefited from about one hundred sources and made adaptations from famous tafsîrs in the explanation of the verses. He states that he has made citations according to Hanafi jurisdiction in explaining some places, that he explained the authenticity degrees of narrations, that he did not address to issues that will cause regret, and that he avoided any unnecessary distractions. Main subject of this study/article is the fact that it refers to the authenticity of the narrations.

During the research period, the translation of Bâqî and the original text of Kastallānî were compared and the differences between them were pointed out. Famous sharhs made on Kastallānî's work were used, when necessary. Subject differences mentioned by Kastallānî between his and other Prophet's biography works and issues such as the connection of these issues with other sciences have been considered as a separate research subject, so they have not been evaluated here. The first part of the translation seems to be enough for the formation of ideas, so the examples are given from this part.

When Bâqî's work is examined, it turns out that he did not translate the work completely. Where he considered necessary, he has made additions. This is also the case for the translation of hadith narratives listed by Kastallānî. During the translation, some of them were not translated at all, and some of them were replaced. Bâqî, especially in the translation of hadith texts, sometimes after the writing of the whole of Arabic text of the hadith and sometimes a part of it, has passed for translation.

The most important feature of the method followed by Bâqî in translation is the addition of annotations. He explains some of the words in the hadiths and provides evidence from the verses where he considers it necessary. In some places, he adds he own feelings and thoughts, and sometimes adds explanations about the medical knowledge of its time. Bâqî also provides information on some issues, such as the Arab tradition, about which Kastallānî does not make any statements. Bâqî slightly changed some of the information in Kastallānî's work but did not give any explanation on this. As his translation method, he also used the names of Allah, Rasul and Prophet, usually with the addition of an adjective and did not neglect to include these words of respect.

Kastallānî points out the main sources of most of the hadiths in his book. He also gives the names of these books. In addition, he refers to the authenticity assessments of the hadith. However, Bâqî in most cases, translated only the hadith and did not give any information about the sources in which the hadith was found, nor did he mention it at all. In addition, Bâqî has not translated the information about the hadiths' narrators in many places.

Bâqî has not made any detailed assessment about sanad and text of the narrations. Bâqî summarizes some of the sections described in detail by Kastallānî and in some places gives only the preferred opinion. When the places he never translated are considered, it could be seen that these are the parts in which Kastallānî makes negative assessments about the related narrations. The fact that such issues are not addressed appears to be due to the fact that the work is not considered as a scientific book. Rather, the work seems to be a translated work in order to benefit the people from all occupations. As he pointed out in his introduction to the work, he chose not to give any space to the subjects that would be deemed unnecessary and unpleasant to describe. It is understood that people who want to have knowledge about this subject are considered as the target readers, the information that needs to be discussed among scholars is not transferred to the work.

Bâqî, with this work, showed his specialty both in Arabic and in Turkish and showed his success in prose along with his reputation in poetical writing. He used fluent Turkish, except "Dibâja" at the entrance of his work. The contribution of this and similar translation for Kastallānî's work's gaining reputation in the later centuries should not be ignored.

While Kastallâni is primarily a hadith scholar, Bâqî is a poet whose literal personality of him comes first. As such, they both reflected their personality in their works. Bâqî's method is fluent and lively and evokes feelings of continuity in the reader. This is also an indication of Bâqî's religious sensitivity and, in fact, an indication of what values the people of his time were educated with. In order to achieve this, he has used the words skillfully and in the best way for all people to understand easily. His message to the present day is that the values that form the Muslim identity must always be kept fresh and alive by way of literature and expression; and is that the literature and expression are very important tools to keep the values alive and fresh.

The work is extremely important in terms of its giving information about Bâqî and his period in Classical Turkish Literature. At the same time, the work reflects the prevailing conception of his period, it gives information about Prophet's biography and especially Hadith studies and the method followed in these sciences. The work also shows that the meaning of the word "tarjuma" has a very wide meaning than the word "translation" today. The work is a vast resource for detailed investigation and research, and there are many aspects to benefit from. Because of the fact that it was an important work that influenced the perception of the prophet in Muslim Societies during the sixteenth century and later, every part of it should be examined separately.

GİRİŞ

İlk zamanlar hadis ile iç içe geçmiş vaziyetteki siyer bilgileri, diğer İslâmî ilimlerde olduğu gibi çok erken dönemlerden itibaren müstakil Siyer eserleri olarak telif edilmeye başlanmıştır. Kısa süre içerisinde de Siyer ilminin temel eserleri ortaya çıkmış ve neticede ilk üç asırda yazılanlar temel kaynak olarak kabul edilmiştir.¹

Çalışmanın konusu olan *Me'âlimü'l-yakîn fî sîreti seyyidi'l-mürselîn* isimli tercüme eser Bâkî (933-1008/1526-1600) tarafından yazılmıştır. Osmanlı Devleti'nin en parlak devri sayılan XVI. asırda, nazımın yanında nesir de gelişmiş ve özellikle Kânûnî devrinde telhis, telif ve şerh bakımlarından Türkçe mensûr eserler dikkat çekmeye başlamıştır.² Bu tercüme için Bâkî, Kastallâni'nin³ "*Mevâhibü'l-ledünniyye*" isimli eserini seçmiştir. Kastallâni'nin eseri üzerine Şebrâmesillî (997-1087/1590-1676) *Hâşîye 'ale'l-Mevâhibü'l-ledünniyye*⁴ isimli bir hâşîye ve ez-Zürkânî (ö. 1055-1122/1645-1710) de *Şerhu'l-Mevâhibü'l-ledünniyye* isimli şerh yazmışlardır. Bâkî'nin⁵ tercümesi ise bu iki çalışmadan da öncedir.

Türkler, İslamiyeti kabul ettikten bir müddet sonra başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere dinî eserleri tercüme faaliyetlerine başlamışlardır. XVI. asra gelindiğinde ise tercüme ve şerh faaliyetleri daha da artmış ve özellikle insanları irşâd ve nasihat türündeki tercüme eserler ön plana çıkmıştır.⁶ Türk edebiyatı ter-

¹ Adnan Demircan, *Siyer* (İstanbul: Beyan Yay., 2016), 23, 48, 49; Şaban Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri* (İstanbul: 2008), 300-348.

² Amil Çelebioğlu, *Kanunî Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı* (İstanbul: 1984), 111-120.

³ Abdülhay Kettâni, *Fihrisü'l-Fehâris* (Beyrût: 1402/1982), 2: 967; Kâtip Çelebi (Hâcî Halife), *Keşfu'z-zunûn an esâmi'l-kütübi ve'l-funûn* (İstanbul: 1971), 1: 366, 647, 867, 919; 2: 1090, 1335, 1568, 1848, 1938, 1965.

⁴ Fehmi Ethem Karatay, *Arapça Yazmalar Kataloğu* (İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Yay., 1966), 3: 272-274.

⁵ Hayatı için bk. M. Fuad Köprülü, *Divan Edebiyatı Antolojisi* (Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama, 2006), 227-232.

⁶ Çelebioğlu, *Kanunî Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı*, 111.

cüme geleneğinde metne tamamen bağlı kalarak tercüme etme faaliyetleri olmakla birlikte daha çok, asıl metne bazı eklemeler, çıkarmalar yapma, seçmelerde bulunma, hülâsa etme gibi çeşitli yollarla yapılan serbest tercüme faaliyetlerine fazlaca rastlamak mümkündür.⁷

Bâkî eserin tercümesine başlamadan önce bir "dîbace" yazmıştır. Tercümesini yaptığı eserde de bir mukaddime olmakla beraber, Bâkî bu bölümü tam olarak tercüme etmemiştir. Eserinin diğer kısımlarında daha sade bir dil kullanmayı tercih eden Bâkî dîbâcede şâirliğinin gereği edebî sanatları bolca kullanmış, araya bazı beyitlerini de ilave etmiştir. Bâkî, ümmetin hâlinin, ahlâk ve davranışlarının islâhı için en temel şartın, Hazreti Peygamber'in haberlerini iştirip aktarmaktan geçtiğini söylemektedir. Bunu gerçekleştirmek için Siyer âlimlerinin büyük çalışmaları yaptığına ve bunlar arasında özellikle Kastallânî'nin "*Mevâhibü'l-ledünniye bi'l-mina'hi'l-Muhammediyye*" ismini verdiği eserin insanlar arasında çok itibar gördüğüne işaret etmektedir. Fakat bu kitabın aslının Arapça olması nedeniyle insanların çoğu tarafından istifadesinin zorluğu nedeniyle böyle bir işe giriştiğini belirtmektedir.

Bâkî, eseri tercüme ederken isim vermeden yüze yakın kaynaktan istifade ettiğini söylemektedir. Tercümede takip ettiği metod olarak da âyetlerin açıklamasında meşhur tefsirlerden ilaveler yaptığını, bazı yerlerde Hanefî fıkıh meselelerini yerli yerine yazdığını, rivâyetlerin sıhhat derecelerine işaret ettiğini, anlatılması üzüntüye sebep olacak ifadelerden kaçındığını ve manasız tafsilâta yer vermediğini ifade etmektedir.

Bâkî'nin bu eseri üzerine Orhan Tergib tarafından yapılmış bir doktora çalışması bulunmaktadır. Tergib bu çalışmada eseri Latin harflerine aktarmıştır.⁸ Bâkî'nin özellikle Dîvân'ı üzerine yapılan çalışmalar daha fazladır.⁹

İslam dünyasında çok büyük şöhrete ulaşan *Mevâhibü'l-ledünniyye* tercümesinde Bâkî'nin takip ettiği üslûbun ortaya çıkarılması ve özellikle rivâyetleri değerlendirirken göz önünde bulundurduğu noktalar çalışmanın ağırlıklı konusu olacaktır.

1. BÂKÎ'NİN TERCÜMEDE TAKİP ETTİĞİ YÖNTEM

Bu bölümde Bâkî'nin tercümede takip ettiği üslûb, Kastallânî'nin asıl metni ile karşılaştırılarak ortaya konulacaktır. Kastallânî tarafından değinilen konuların İslam Tarihinde nasıl geçtiği veya başka ilim dallarını ilgilendiren yönleri ayrı bir çalışmayı gerektirdiğinden ayrıca üzerinde durulmamıştır. Eserin ilk bölümleri

⁷ Sadık Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği* (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011), 1195.

⁸ Orhan Tergib, *Bâkî'nin Meâlimü'l-Yakîn Adlı Eseri Üzerinde Dil İncelemesi (Metin-Sözlük)* (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2010).

⁹ Bâkî ve *Meâlimü'l-yakîn* üzerine yapılan tez ve kitaplar hakkında bilgi için bk. Tergib, *Bâkî'nin Meâlimü'l-yakîn Adlı Eseri Üzerinde Dil İncelemesi*, 52-58.

incelendiğinde bu konularda yeterli örneğin mevcut olduğu göz önüne alınarak şu başlıklar altında incelenebilir:

1.1. Eseri Bütünüyle Tercüme Etmemesi

Bâkî eseri aynen tercüme etmemiş, kendine göre bazı yerleri atlayıp, bazı yerlere de ilaveler yaparak eserini meydana getirmiştir. Birinci bölümde ilk mevzû olan "hakikat-ı Muhammedî"yi anlattığı yerlerde bunu görmek mümkündür.

Bâkî birinci bölüme şu şekilde başlamaktadır:

Erbâb-ı akl-ı selim ve ashâb-ı tab'ı mustekîme şöyle ma'lûm ve mefhûm ola ki mübdi-'i cemî-i eşyâ hâliku'l-arzı ve 's-semâ Hak Celle ve 'alâ vaktâ ki mümkinâtı vücûda getirub rızıkların takdîr itmeye irâdet-i ezeliyyesi taalluk eyledi. Hakikat-ı Muhammediyyeyi, envârı Samediyetten ibrâz idub ulvî ve suflî ne kadar âlem var ise ilim ve irâdet-i sâbıkası hasebinece ol hakikattan selh itdi. Andan nübüvvetin i'lâm idüb risâletle beşâret buyurdu. Ve bu hâlde henüz Hazret-i Âdem 'aleyhi's-selâmın rûh-u şerîfi cesedine tealluk itmemiş idi. Nitekim eimme-i hadîsten İmâm Ahmed ve gayrılar rahimehu'llah tebâreke ve te 'âlâ nakillerinde İrbâz b. Sâriye radiyallahü 'anh ol fahr-i 'âlem sallallahü 'aleyhi ve sellem hazretlerinden rivâyet etmişlerdir ki: İnnî 'indellâhi le hâtemü'n-nebiyyîn ve âdemu lemüncedilun fi tînetin.¹⁰

Kastallânî ise burada zikredilen hadîsten önce Müslim tarafından rivâyet edilen başka bir hadîse daha yer vermektedir. Bu hadîs Bâkî tarafından atlanmış, eserin ileriki sayfalarında biraz farklı olarak tercüme edilmiştir. Ayrıca Kastallânî, O'nun (s.a.v.) bütün insanların babası olduğu, ilerleyen zamanda ise Hz. Peygamber'in cîsmen ve rûhen açığa çıktığı gibi başka bilgilere ve bir şiiere yer vermektedir. Bu açıklamalar Bâkî'nin tercümesinde yoktur. Kastallânî, hemen bunların peşinden Resûlullah'ın (s.a.v.) hâtemü'n-nebiyyin olduğunun Kur'ân-ı Kerim'de de geçtiği konusuna işaret etmektedir.¹¹

Kastallânî, Sehl b. Sâlih'in Ebû Câfer Muhammed b. Ali'ye sorduğu bir soruya, Ebû Câfer'in âyetten delil getirerek cevap verdiğini nakletmektedir. Bu da "Hani Rabbin (ezelde) Âdemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" demişti..." âyetidir. (A'raf 7/172)¹². Bâkî bu kısmı, Ebû Câfer kendisine sorulan, "Resûlullah 'aleyhi's-selâm cemî-i enbiyâdan sonra meb'ûs olmuştur, ne tarikle sâir peygamberlerden mukaddem olur, didim. Eyitti Allah Teâlâ 'âlem-i ezelde cemî-i ervâha: "Elestü birabbiküm" hitâb buyurduktâ Resûlullah (s.a.v.) cümleden evvel "belâ" deyü cevap vermişti..." diye tercüme etmiş,¹³ âyetin tamamına yer vermemiştir. Yine aşağıdaki âyet ve açıklamaları için de aynı durum söz konusudur:

¹⁰ Ahmed b. Muhammed Kastallânî, *el-Mevâhibu'l-ledünniye bi minâhi'l-Muhammediyye*, thk. Me'mûn b. Muhyiddin el-Cennân (Beyrût: Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1316/1996), 1: 28.

¹¹ Abdülbâkî, *Mevâhibül'l-ledünniye tercümesi me'âlimü'l-yağîn* (İstanbul: Dârü't-tbâati'l-âmire, 1313), 1: 2.

¹² Ayetlerin meallerinde şu kaynağa müracaat edilecektir: *Kur'an-ı Kerim Meâli*, haz. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010).

¹³ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 30; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 3.

"Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi; ona ve yeryüzüne, 'İsteyerek veya istemeyerek gelin' dedi. İkisi de, 'İsteyerek geldik' dediler." (Fussilet 41/11). Kastallânî, bu âyetle ilgili olarak, Allah semâ ve arza hıtâb ettiğinde, Kâbe-i şerîfin yeri cevap vermiştir, denildi diye bazı açıklamalara yer vermektedir. Resûlüllah'ın da toprağının dünyanın merkezi Mekke'den alındığını bazı 'ulemâdan, diyerek nakletmektedir. Peşinden de kişinin toprağının alındığı yer ile kabrinin aynı yer olduğuyla ilgili bir soruya 'Avârifu'l-me'ârif"ten nakilde bulunarak cevap vermektedir. Bu bölüme Bâkî tercümede hiç yer vermemiştir.¹⁴

Kastallânî bazı kelimelerin okunuşları ile ilgili açıklayıcı bilgiler vermektedir. Meselâ Râhib Bahîrâ'dan bahsederken, rivâyeti aktardıktan sonra Bahîrâ kelimesinin okunuşunun tam tespitini yapmaktadır: Arapça yazılışı itibariyle tek noktalı olarak yazılan birinci harfin fethalı, noktasız h harfinin kesralı, altta iki noktalı harfin sukûn ile ve sondaki harfin ise râ-i maksûra olarak okunması gerekir, gibi.¹⁵ Tercüme eserlerde bu bilgilere pek yer verilmediği gibi Bâkî de bunları tercüme etmemiştir.¹⁶

1.2. Hadislerin Sıralamasını Değiştirmesi ve Tercümede Takdim-Tehir Yapması

Kastallânî belli bir konuyu anlatırken hadislerden yararlandığında onları kendine göre bir sıraya koymaktadır. Bâkî bu sıralamaya genelde dikkat etmekle beraber bazen farklı yerlerde de zikretmektedir. Kastallânî birinci maksadda, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) daha Âdem (a.s) yaratılmadan evvel Allah katında hâtemü'n-nebiyyîn olduğu ile konuya başlarken ilk olarak Müslim'in *Sahîh*'indeki bir rivâyeti nakletmektedir: "Allah mahlûkâtın miktarlarını göklerle yeri yaratmazdan elli bin sene önce yazdı. Arşı da su üzerinde idi."¹⁷ Bu rivâyetin peşinden Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Muhammed'in (s.a.v.) son peygamber olduğunun kesin bir şekilde ifade edildiğini belirtip, diğer hadisleri sıralamaktadır. Hz. Peygamber'in peygamberliğinin kâinâtın yaratılmasından önce belirlendiğini bu hadis çerçevesinde ele alarak konuya ön hazırlık yapmaktadır. Ayetin açık ifadesiyle "hâtemü'n-nebi" olduğuna göre, bu durum da çok önceden takdir edilmişti, manası çıkmaktadır. Bu hadisi Bâkî ilgili hadislerden sonra vermekte ve peşinden de son peygamber olduğu ile ilgili âyete aynı şekilde işaret etmektedir. Fakat burada hadis metni ile Kastallânî tarafından işaret edilen âyetler birbirine karışmış gibi durmaktadır. Şöyle ki Bâkî Müslim hadisini tercüme ettikten sonra "ve Ümmü'l-Kitâb'da yazdığı eşânın cümlesinden biri: "Muhammed hâtemü'n-nebiyyîn" idi, deyü buyurdu." demektedir. Buradaki "buyurdu" ifadesi Müslim hadisinin burada bittiği anlamını hissettirmektedir. Oysaki bu kısmı Kastallânî, hadisin sonunda

¹⁴ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 35; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 6.

¹⁵ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 99.

¹⁶ Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 28.

¹⁷ Müslim, "Kader", 16.

kendi açıklaması olarak vermektedir. Bâkî hemen bundan sonraki cümleye "Bu rivâyetten dahî fehm olundu ki" diye devam etmesi de buraya kadar yaptığı tercümenin bir bütün olarak aynı rivâyete ait olduğunu tekrar ifade etmektedir. Bu bölüm Müslim hadisinde bulunmadığı gibi, Kastallânî tarafından da hadis metni olarak aktarılmamıştır.¹⁸

Bâkî, Subkî'den yapılan alıntıyı yerlerini değiştirerek tercüme etmiş, "... Belki cevâb-ı sahîh budur ki, ehâdis-i şerîfede vârid olduğu üzere Allah Tebâreke ve Teâlâ ervâhî ecsâddan evvel halk eylemiştir. Her şeyin cismi yaratılmadan rûhı yaratılmıştır..." diyerek de asıl metinde, hadis olduğuna işaret edilmeksizin verilen kısım hadislerden alıntı gibi tercüme edilmiştir. Hadis olduğu ifade edilen kısım için de herhangi bir kaynak zikredilmemiştir.¹⁹ Bu arada ayrıca şu da ifade edilmelidir ki, ne Kastallânî ne de Bâkî, Subkî'den yaptıkları nakilleri hangi kitaptan aldıkları ile ilgili herhangi bir bilgi vermemektedirler. Zürkânî şerhinde bu eserin, Takıyyüddîn es-Sübki'nin *et-Ta'zîm ve'l-minne fî (tefsîri) le-tü'minünne bihî vele-tenşurunneh* isimli risâlesi olduğunu ve ondan takdim ve tehir yapılmak suretiyle buraya alındığını belirtmektedir.²⁰

1.3. Bazı Hadislerin Arapça Metinlerinin Tamamını veya Bir Kısmını Zikretmesi

Bâkî hadis metinlerini bazen Arapçası ile birlikte vermektedir. Bu durumda metinden sonra tercümeyle geçmektedir ki, tercümesinde ilgili konuya işaret eden noktayı açıklayıcı bazı ilaveler yapmaktadır. "İnnî 'indellâhî le hâtemü'n-nebiyyîn ve âdemu le-müncedilun fi tînetin." hadisinden sonra, "Yani tahkîken ben, Allah Tebâreke ve Teâlâ katında hâtemü'n-nebiyyîn idim. Şol halde ki dahî Âdem'in balçığı yeryüzüne bırakılmış yaturdu. Cismine rûh nefh olunmamış idi, dimekdir." Henüz Âdem'in cismine ruhun üflenmemesinden bahseden kısma hadis metninde işaret olmamasına rağmen, ilgili konu bundan bahsettiğinden ve bu konuya delil olması bakımından bu açıklama buraya eklenmiştir. Bu kısım aslında hadiste geçen "le müncedilün" ifadesinin Kastallânî tarafından yapılan açıklamasıdır.²¹

Bâkî hadislerin bir kısmını ilk önce Arapça metinlerini verip tercüme ederken, bazılarında sadece mevzûyu ilgilendiren kısmının Arapçasını vermekte, rivâyetin geri kalanını doğrudan tercüme etmektedir: "Bir gün itti Yâ Resûlellah ne vakit peygamber oldun deyü suâl ettim: 'Ve Ademu beyne'r-rûhî ve'l-cesed.' deyü buyurdu. Manası Âdem aleyhisselam canla ten arasında iken peygamber idim demektir."²²

¹⁸ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 28; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 3.

¹⁹ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 31; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 4.

²⁰ Zürkânî, *Şerhu'l-'allâmeti'l-zürkânî*, 1: 74

²¹ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 28, 29; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 2, 3.

²² Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 28, 29; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 2, 3.

Abdurrezzâk'tan yapılan bir nakilde de benzeri bir durum söz konusudur. Uzunca bir rivâyetin bir kısmı doğrudan tercüme edilerek verilmekte, diğer bir kısmı ise ilk önce Arapçası verildikten sonra tercüme edilmektedir: "Câbir b. Abdillâh el-Ensârî radiyallâhü 'anh buyurmuşdur ki, "Yâ Resûlellâh! Atam ve anam sana feda olsun. Allah Teâlâ Hazretleri cümle eşyâdan evvel halk ittiği ne nesnedir, bana haber vir didim. Buyurdu ki, Yâ Câbir: İnnellâhe Teâlâ halaka kable'l-eşyâi nûre nebiyyike...." Bu şekilde bir kısmını Arapça olarak da verdikten sonra tercümeyle devam etmektedir.²³

1.4. Bazı İfadelerin Hiç Tercüme Edilmemesi

Eserin aslında geçen bazı ifadeler hiç tercüme edilmeden aynen aktarılmıştır. Bu ifadelerin anlamları önceki ve sonraki cümlelerden ve konunun akışından anlaşılabilir. Muhtemelen anlaşılması kolay, günlük dilde sıkça kullanıldığı düşünüldüğünden tercüme edilmeye gerek görülmemiştir. "Evvelü'l-fikre âhiru'l-'amel, âhiru'l-'amel evvelü'l-fikre" cümlesi aynen alınmış ve tercüme edilmemiştir. Bu söz "Ben yaratılış bakımından nebilerin ilkiyim, peygamber olarak ise hepsinden sonra gönderildim" anlamındaki, Gazâlî'den alınan bir hadisten sonra, yine Gazâlî tarafından yapılan açıklamaların peşinden verilmiştir. Bu açıklamalarda Gazâlî, "Burada zikir olunan halktan murad takdirdir, icâd değildir. Zirâ anadan doğmayınca mevcûd ve mahlûk olmaz ve lâkin fezâil ve kemâlât takdirü'llahda mukaddem ve vucûdda muahhar olur ve bu söz, 'Evvelü'l-fikre âhiru'l-'amel, âhiru'l-'amel evvelü'l-fikre' didiklerinin manasıdır..." demektedir.²⁴ Arapça sözü tercümeyle gerek duymamaktadır. Nitekim peşinden mühendis ve bina örneği ile bu konuyu anlatmaktadır. Gerek öncesi gerekse sonrasında verilen açıklamalar bu cümleyi anlaşılır kıldığı düşünüldüğünden olsa gerek tercüme edilmemiştir.

"Hani, Allah peygamberlerden, 'Andolsun, size vereceğim her kitap ve hikmetten sonra, elinizdekini doğrulayan bir peygamber geldiğinde, ona mutlaka iman edeceksiniz ve ona mutlaka yardım edeceksiniz' diye söz almış ve 'Bunu kabul ettiniz mi; verdiğim bu ağır görevi üstlendiniz mi?' demişti. Onlar, 'Kabul ettik' demişlerdi. Allah da, 'Öyleyse şahit olun, ben de sizinle beraber şahit olanlardayım' demişti." (Âl-i imrân 3/81) âyet-i kerimesini Kastallânî, bütün peygamberlerin, Hz. Muhammed'e ve nübüvvetine imân ettiklerine dâir delil olarak zikretmektedir. Bu âyetle ilgili olarak da Takiyyüddîn es-Subkî'nin açıklamalarını peşine ilave etmektedir. Bâkî ilgili âyetin metnini bir kısmının Arapçasını almış ve meâlini vermemiştir.²⁵

²³ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 36, 37; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 7.

²⁴ Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 4.

²⁵ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 33; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 5.

1.5. Şiirlerin Tercüme Edilmemesi

Nesir türü eserlerde şiirlerin, genel itibariyle konuyu tamamlayıcı, manayı pekiştirici, destekleyici, bazen okuyucu üzerindeki etkiyi ve heyecanı artırıcı bir etki yapması bakımından alındığı anlaşılmaktadır. Kastallânî Hz. Âdem'in, Muhammed (s.a.v.) ismini arşta yazılı gördüğü ile ilgili rivâyeti verdikten sonra, peşinden ismini belirtmeden bir şâirden alıntı yapmakta ve şiirde bu konu işlenmektedir. Bâkî ise bu şiiri tercüme etmeden doğrudan peşindeki cümlelerden tercümeyle devam etmektedir.²⁶

Kastallânî tarafından esere alınan bazı şiirlere ise sadece işaret edilmiş, ayrıca tercümesine yer verilmemiştir. Dedesinin vefâtından sonra amcası Ebû Tâlib'in yanında kaldığı ile ilgili bölümde onun kasîdesini zikretmektedir.²⁷ Bâkî bunları tercüme etmemiş, sadece "Bu kıssayı bir kasîdesinden kemâl-i fesâhat ve belâgat üzere zikredüb, Resûlullah (s.a.v.) hazretlerinin nübüvvetine müteallık kelâm eylemiştir. Hatta bazı tâife bu kasîdeden Ebû Tâlib'in İslâmın istidlâl itmişlerdir." cümlesiyle bu şiirlere işaret etmiştir. Ayrıca bu şiirlere bakarak bazı kimselerin Ebû Tâlib'in müslüman olduğu ile ilgili iddialara da değinen Kastallânî'nin aksine Bâkî bunlara hiç değinmemiştir.²⁸

1.6. Hadisin Tercümesinin ve Konunun Daha İyi Anlaşılabilmesi İçin İlave Bilgiler Vermesi

Kastallânî yukarıda ifade edildiği üzere hadislerde geçen bazı kelimeleri açıklamakta, bazen de ilave bilgiler vermektedir. Her bir hadisten sonra, özellikle aynı konuda peş peşe zikrettiği hadislerde ayrıca bir açıklama yapmamaktadır. Bâkî bir hadisi "Âdem aleyhisselam canla ten arasında iken peygamber idim demektir." diye tercüme ettikten sonra, "Canla ten arasında idi demekten murad, cismine cân hulûl itmemişti, dimektir" diye ayrıca açıklamaktadır.²⁹

Kastallânî "Küntü nebiyyen ve Ademu beyne'l-mâi ve't-tîn" hadisinin bu lafızla dillerde meşhur olduğunu belirtmiş ve sonra Sehâvî'den nakilde bulunarak bu lafızlarla bulunamadığını aktarmıştır. Burada Kastallânî sadece "elsine" lafzını kullanmış, bununla kimleri kastettiğini devamındaki ifadelerden anlaşıldığı için ayrıca açıklamamıştır. Bâkî ise bunu biraz ayrıntılı bir şekilde izâh etmektedir. "Asıl ulemâ-i hadis beyninde sâbit olan ibare: 'Ve Ademu beyne'r-rûhi ve'l-cesedi'dir. Ammâ halk lisânında meşhûr olan: Küntü nebiyyen ve âdemu beyne'l-mâi ve't-tîni."³⁰

²⁶ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 35, 36; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 7.

²⁷ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 97, 98.

²⁸ Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 28.

²⁹ Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 3.

³⁰ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 29; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 3.

Kastallânî, Hz. Âdem ve Havvâ'ya cennet nimetleri mübâh kılındığında, onlara İblis'in hased ettiğini bildirmekte ve devamında da ilk hased edenin İblis olduğunu söylemektedir. Bâkî ise burayı tercüme ettikten sonra ayrıca şöyle demektedir: "Hak budur ki, şimdiki zamanda hayli makbûl müridleri peydâ olmuştur."³¹

Bâkî bazı yerlerin dahi iyi anlaşılması için ilgili yerlere âyetlerden deliller de ilave etmiştir. Âdem'in (a.s.) diğer mahlûkât üzerine üstünlüğü ilim bakımından olduğuna işaret edilen yerde, Bâkî "ve 'allemâ âdeme'l-esmâe küllehâ" hasebince, diyerek âyetin meâlini vermeden metnini ilave etmektedir.³²

Bâkî bazı nakilleri ve delilleri tercüme ettikten sonra değerlendirme cümleleri de ilave etmektedir: Hazreti Âdem'in cennetten çıkarılması ile ilgili bazı nakillerden sonra: "ve bi'l-cümle Hak Teâlâ Hazretlerinin cemî'ı ef'âli hikmet üzeredir. Bazısının vechi zâhir ve bazısının hafî olur. Her kişi akli muktezâsınca bir miktar idrâk eder. Amma kemâliyle sır ve hakîkatin yine kendi bilür, Teâlâ şânuhû" demektedir.³³

Fil vâkıası ile ilgili olarak Kastallânî bunların irhâsattan olduğunu ifade etmektedir. Peşinden de bir vesile ile kısaca irhâsın peygamberin gelişinden önce olduğuna işaret etmektedir. Bâkî bu konuda da ilave bilgiler vermekte, hem irhâs kelimesini hem de bununla alakalı mucize kelimesini açıklayıp aralarındaki farka şu şekilde işaret etmektedir: "Dahî dünyaya gelüp nübüvvet verilmeden vâkî olan bu mekûle umûr-u 'acîbeye irhâsât dirler. Ve nübüvvetten sonra davâyâ mukârin olan 'acâib-i ahvâle mu'cizât dirler."³⁴

Bâkî bu izâhlarına bazen daha uzun açıklamalar ilave etmektedir. Mesela Resûlüllah'ın (s.a.v.) doğumunu bazı Yahûdî âlimlerinin bildiği ile ilgili olarak Kastallânî'nin, Hassân b. Sâbit (r.a.) ve Hz. Âişe'den naklettiği rivâyetleri tercüme ettikten sonra şu bilgileri ayrıca vermektedir:

Yahûdî tâifesi bu mekûle nesneden haber verdiklerinin vechi budur ki, onların içinde ulemâ çok idi. Kitaplarında Resûlüllah sallallâhü teâlâ aleyhi ve sellem hazretlerinin geleceğini görmüşlerdi. İlm-i nucûmda behrelüleri var idi, daima mukayyed idiler. Geldiği zamanı nucûm hesabıyla bulmuşlardı. Zira Resûlüllah sallallâhü teâlâ aleyhi ve sellem hazretlerinin vilâdetine nucûm içinde kavî delil var idi. Ehline ma'lûm idi. Hatta şimdiki zamanda dahî müneccimler, Resûlüllah sallallâhü teâlâ 'aleyhi ve sellem hazretlerinin vilâdetine dâl olan kırânın³⁵ fulân yılında deyü takvimleri evveline tarih yazarlar. Ol kırân bir meşhûr kırândır ki, bütün dünyada olan ehl-i hikmetin ma'lûmlarıdır. Onu herkes inkârâ mecâl yoktur.³⁶

³¹ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 40; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniyye tercümesi*, 1: 9.

³² Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 42; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniyye tercümesi*, 1: 11.

³³ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 42; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniyye tercümesi*, 1: 12.

³⁴ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 54; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniyye tercümesi*, 1: 17.

³⁵ Kırân: İki gezegenin bir burçta birleşmesi.

³⁶ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 69; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniyye tercümesi*, 1: 23.

Kastallânî vahyin mertebelerini anlatırken yedincisinde, Allah'ın (c.c.) Mûsâ (a.s.) ile konuşması gibi, melek vasıtası olmaksızın onunla konuşmasına değinmektedir. Bu açıklamanın ardından Bâkî, "Ammâ bu söylemek verâ-i hicâbdan söylemektir" açıklamasını ilave etmektedir.³⁷ Daha sonrasında Kastallânî, İbn Kayyim'dan naklen anlattığı vahyin geliş mertebelerine ilaveler yapmaktadır. Bunlardan biri de Cebrâil'in Dıhye'nin hâricinde başka kişiler sûretinde de gelmesidir. Bu maddeye herhangi bir örnek zikredilmemiştir, Bâkî ise burada Cibrîl hadisini³⁸ eklemiştir.³⁹

Bâkî bazen araya kendi duygu ve düşüncelerini de katmaktadır. İlk îmân eden kişinin Hz. Hatîce (r.a.) olduğu ile ilgili cümleyi tercüme ettikten sonra şunları söylemektedir:

Hâtûn tâifesine bu fazl ve şeref yeter ki Resûlüllah sallallâhü 'aleyhi ve sellem hazretlerine cümleden evvel îmân getürmek onlara müyesser oldu. Peygamberimiz 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm hazretlerinin dâima rızâ-i şerifini gözedüp, kemâl-i meyil ve muhabbet üzere olduğu için Hak teâlâ hazretleri Hatîce'ye radiyallâhü teâlâ 'anhâya bu saâdeti erzân buyurdu.⁴⁰

Kadınların bu makâma hangi sıfatları vasıtasıyla mustehâk olduklarını ifade ederken ortaya koyduğu bu tavır onun öncelik verdiği değerleri de ortaya çıkarılmaktadır.

Müşriklerin ehl-i kitaptan öğrenerek Peygamber'e (s.a.v.) sordukları bazı sorularla ilgili bölümde Kastallânî, bazı kelamcılardan diyerek bir nakilde bulunmaktadır ki şu şekildedir: "Her nebînin beş, mü'minin üç ve canlıların da bir rûhu vardır".⁴¹ Bu naklin peşinden Bâkî hekimlerin bazı görüşlerine yer vermektedir:

Ve etebbâ kavlince rûh-u hayvânî didükleri tecvif-i eyserden çıkup, dimağa doğru mütesâ'id olur bir buhâr-ı latîfdir. Yani kalp ortasından iki bölünmüş bir nesnedir. Hegbe gibi iki gözü vardır. Sol cânibinde olan gözünden çıkan buhûr tütünü gibi bir latif buharıdır. Dimağa doğru gider. Zî-rûh kısmında cemi' kuvây-ı hâmil olan odur. Yani görmek ve işitmek ve bilmek ve ağlamak ve hareket eylemek ve gayri her ne ki var ise ondan hâsil olur. Mizâca bir âfet yetüşüb fâsîd olduğu zamanda za'fî nihâyetini bulub ol buhâr çıkmaz olsa hayat munkatı' olub beden meyyit olur. Ve onun için sol cânibinden çıkar ki sağ cânibi ciğerden gıda cezb itmeğe meşguldür. Hak celle ve 'alânın hikmetiyle böyle halk olunmuştur. Bu rûh-u hayvânînin merkebi kandır. Yani bedeninin her yerine kanla girer gider.⁴²

³⁷ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 110; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 34.

³⁸ Müslim, "İmân" 1.

³⁹ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 111, 112; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 34.

⁴⁰ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 113; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 36.

⁴¹ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 123.

⁴² Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 43.

Kendi devrinin tıb bilgisini de yansıması bakımından önemli olan bu bilgileri aktaran Bâkî, bunları hangi hekimden veya tıb kitabından aldığını ise belirtmemektedir.

Başka bir örnek daha verilecek olursa, yine müşriklerin sorduğu bir soru üzerine nâzîl olan "Ve sana ruh hakkında soru soruyorlar. De ki: Ruh, Rabbimin bileceği bir şeydir. Size pek az ilim verilmiştir." (İsrâ 17/85) âyetinin açıklamasında Kastallânî bazı nakilleri aktarmıştır. Bu nakillerden sonuncusunda, "Bu âyette Resûlullah'ın rûhun hakikatini bilmediğine dair delâlet yoktur. Belki Allah O'na öğretmiş, fakat başkasına anlatmasına izin vermemiş de olabilir." demektedir.⁴³ Bâkî burada yine ilave açıklamalar yapmaktadır ki şu şekilde özetlenebilir: Sorulan sorulara cevap verilmemesi bazen, soran kimsenin cevabı anlamaya kabiliyeti olmadığıdır. Mesela doğuşkan görme kabiliyeti olmayan birine renkleri anlatmanın imkânı yoktur. Bu gibi durumlarda biraz kapalı bir cevap verilir.⁴⁴

Bâkî Kastallânî'nin hakkında herhangi bir açıklama yapmaya gerek duymadığı bazı konularda özellikle Araplara mahsûs bir takım âdetlerde de ilave bilgiler vermektedir. Peygamberimizin (s.a.v.) dedesi ile ilgili bölümde Kastallânî, "İbn Abulmuttalib'in ismi Şeybetu'l-hamd idi demektedir ve "Şeybe" isminin de doğduğunda başında bulunan ak saçlardan dolayı verildiğini belirtmektedir. Yine esas isminin Âmir ve künyesinin de büyük oğlundan dolayı "Ebu'l-Hâris" olduğunu ifade etmektedir. Bâkî ise önce "Şeybe" isminin anlamı üzerinde durmakta, "... Lisân-ı Arab'da şeybe deyu kıl ağarmaya dirler." şeklinde açıklama yaptıktan sonra künyesini belirtmekte ve Arabların bu konudaki âdeti hakkında bilgi vermektedir:

... Ve künyesi dahi Ebu'l-Hâris idi. Künye deyu şol isme dirler ki evvelinde eb yâhud üm ve yâhud ibn lafızları ola. Mesela bir kimse fulânın babası dimekle meşhûr olsa ol lafız ânın künyesi olur. Tâife-i Arabda âdet budur ki bir oğlan vücûda geldiği gibi ona bir isim ve bir künye korlar. Mesela adın Abdurrahmân ve künyesin Ebû Bekir korlar. Bundan garazları atalık mertebesine irsun deyu yümn tutmaktır. Bazı kimse ismiyle meşhûr olur ve bazı kimse künyesiyle meşhûr olur. Nitelikim Ebu Bekir Hazretlerinin ismi şerifleri Abdurrahmân'dır ve lâkin kendi künyeleriyle meşhûr olmuşdur...⁴⁵

Bu bölümde şuna da işaret etmek gerekir ki, Allah, Resûl, Peygamber isimlerini tek başına kullanmayıp, peşinden mutlaka sıfat ilave etmektedir. Allah Teâlâ Hazretleri, İsmail Aleyhisselâm, İshâk aleyhisselâm gibi. Resûlullah'la ilgili hususlarda da aynı hassasiyeti göstermektedir. Sözelimi kendisine Hıra mağarasında ilk vahiy geldikten sonraki durumu anlatılırken Kastallânî kalbinin titrediğinden bahsetmektedir. Bu kelimeyi aynen bu şekilde tercüme etmeyi uygun bulmayan Bâkî, "...Hıra dağında böyle vâkı' olunca kalb-i şerîfine havf geldi..." demektedir.

⁴³ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 123.

⁴⁴ Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 43, 44.

⁴⁵ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 48; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 15.

dir.⁴⁶ Aynı şekilde sahâbe için de ya Hazreti ya da peşinden radiyallâhü 'anh ifadesini kullanmaya dikkat etmektedir.⁴⁷

1.7. Bazı Nakillerde Değişiklik Yapılması

Kastallânî doğum esnasında meydana gelen hârikulade olayları anlatırken, Kisrâ'nın sarayının burçlarının yıkılmasından bahsetmektedir ki, burçların adedini Beyhakî, Ebû Nuaym, Harâitî ve İbn Asâkîr'den naklen ondört olarak vermektedir. Peşinden de bu ondört burcun yıkılmasının, Kisrâ'nın neslinden ondört kişinin gelmesinin akabinde, devletinin son bulacağına işaret olduğu ile ilgili bir rivâyeti aktarmaktadır.⁴⁸

Bâkî ise yıkılan burçların sayısını on iki olarak tercüme etmekte, Kisrâ'nın neslinden on iki kişinin iktidara geldikten sonra saltanatlarının yok olacağını belirtmekte ve "Fi'l-hakîka öyle vaki' oldu." diye cümleyi bitirmektedir.⁴⁹ Burada sayıyı neye göre değiştirdiği ile ilgili herhangi bir kaynak da göstermemektedir.

Kur'ân-ı Kerim'in Ramazan ayında indiğini bildiren âyetin (Bakara 2/185) açıklamasında Kastallânî iki görüşe yer vermektedir. Bunlardan birine göre Kur'ân'ın indirilmeye başlamasının evveli bu ayda idi, demektir. Diğer bir açıklamaya göre ise Kur'ân Beyt-i izzeye topluca indirilmiş, sonra yirmi üç senede çeşitli olaylar üzerine tedricen nâzil olmuştur.⁵⁰ Bâkî bu rivâyetler arasında bir ihtilaf bulunmadığını ifade etmekte, çünkü Kadir gecesi Ramazan ayının içindedir. "Kur'ân-ı azîm ol gecede Beyt-i izzete cümleten nâzil olup, yine on yedi senede bir mikdarı yeryüzüne inmiş ola. Zira Kadir gecesi Ramazan-ı şerifin tâ ibtidâsından intihâsına varınca her gece olmak ihtimaldir." demektedir.⁵¹ Bu açıklamasında yukarıdaki nakillerden farklı olarak on yedi seneden bahsetmektedir ki, neye göre bu sayıyı bulduğuna bir işaret yoktur.

Bu arada şuna da işaret etmek gerekir ki, Kastallânî tarafından nasıl okunması gerektiği ayrıntılı olarak tespit edilen bazı kelimeler, Bâkî tarafından farklı bir şekilde yazılmıştır. Mesela Hz. Peygamber (s.a.v.) otuzbeş yaşlarında iken yapılan Kâbe tamirinde Kureyş bu işi yapması için "Bâkûm" isimli ustayı görevlendirmiştir. Kastallânî bu ismin okunuşunu ayrıca, "tek noktalı harf ve peşinden elif, sonra zammeli kâf, sonra sâkin vâv ve mîm" diyerek tespit etmiştir.⁵² Buna rağmen Bâkî bu ismi "Yâkûm" diye yazmıştır.⁵³

⁴⁶ Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 31.

⁴⁷ Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 31. (Hz. Hatice için).

⁴⁸ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 69.

⁴⁹ Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 23.

⁵⁰ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 103.

⁵¹ Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 30.

⁵² Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 102.

⁵³ Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 30.

1.8. Kastallânî Tarafından Yapılan Bazı Hadis Tahrîçlerinin Çıkarılması

Kastallânî zikrettiği hadislerin çoğunda, hadisın kaynağına işaret etmekte ve o hadis ile ilgili olarak sıhhat değerlendirmelerini nakletmektedir.⁵⁴ "İnnî 'indellâhi le hâtemü'n-nebiyyîn ve âdemu le-müncedilun fi tînetin." hadisinin peşinden Kastallânî, bu hadisın Ahmed, Beyhakî ve Hâkim tarafından rivâyet edildiğini ve Hâkim'in bu hadis için "isnadı sahih" değerlendirmesi yaptığını aktarmaktadır. Bâkî hem ilgili kaynaklara işaret etmemiş, hem de hadis hakkındaki değerlendirmeyi tercüme etmemiştir.⁵⁵

Kastallânî yine bazı hadislerin tahrîcinde gerektiğinde kitapların ismine de işaret etmektedir. Adet olduğu üzere Buhârî'nin Sahîh'ine işaret ettiğinde eserin ismini belirtmezken, Tarih'inden aldığı bir hadiste eser ismini ayrıca söylemektedir. Bâkî sahâbeden Meysere ed-Dabî'den rivâyet olunan bir hadisın başında bu hadisın Ahmed, Buhârî ve Ebû Nuaym tarafından rivâyet edildiğini bildirmekle yetinmiştir. Kastallânî ise aslında bu hadisle ilgili daha fazla bilgi vermektedir: Hadisın lafzının İmâm Ahmed'e ait olduğunu, bu hadisın ayrıca Buhârî'nin Tarih'inde ve Ebû Nuaym'ın Hilye'sinde de geçtiğini ve Hâkim tarafından sahih kabul edildiğini bildirmektedir.⁵⁶

Kastallânî Resûlullah'a (s.a.v.) vahyin geliş mertebelerini açıklarken ikinci olarak, meleğin ona görünmeden kalbine vahyi aktarmasına değinmektedir. Bu maddeye örnek olarak da bir hadis nakletmektedir: "Rûhu'l-kudüs kalbime ilhâm etti..." Peşinden de bu hadisi İbn Ebî'd-dünyâ'nın rivâyet ettiğini ve el-Hâkim tarafından da bu hadisın sahih kabul edildiğini belirtmektedir. Bâkî sadece hadisi tercüme etmiş, hadisın kim tarafından rivâyet edildiği ve hadis hakkındaki hükme işaret etmemiştir.⁵⁷

1.9. Tercümede Bazen Râvî, Eser veya Müellif İsimlerine Yer Verilmemesi

Kastallânî birçok yerde rivâyetlerin en azından sahâbe râvisine, bazen de hem esere hem müellifine işaret etmekle beraber, Bâkî bunlardan bir kısmının isimlerini zikretmemektedir. Kastallânî yukarıda da işaret olunan Müslim rivâyetini Abdullah b. Amr b. Âs'dan naklen Resûlullah (s.a.v.): "Allah mahlûkatın miktarlarını göklerle yeri yaratmazdan elli bin sene önce yazdı. Arşı da su üzerinde idi."⁵⁸ buyurdu, diye vermektedir. Bu rivâyeti ilk yaratılanın Hz. Muhammed'in (s.a.v.) nûru olduğunu işlemeye başlarken zikretmektedir. Bâkî ise bu rivâyetin başındaki sahâbeyi Abdullah b. Ömer şeklinde tercüme etmiştir.⁵⁹ Kastallânî bu hadisi az ilerde bir kere daha zikretmektedir. Orada da yine Abdullah b. Amr'an naklet-

⁵⁴ Örnekler için bk. Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 28, 29.

⁵⁵ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 28; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 3.

⁵⁶ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 29; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 3.

⁵⁷ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 109; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 32.

⁵⁸ Müslim, "Kader", 16.

⁵⁹ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 28; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 3.

mekte, fakat bu rivâyette "kadderellâhü..." kelimesiyle başlayan metni almakta ve Ebû Ya'lâ el-Hemedânî'den naklen bunu vermektedir. Bâki bu bölümde ilgili hadisi Abdullah b. Amr diye tercüme etmektedir. Dikkat çeken önemli bir husus ise bu iki metin arasındaki kelime farkına iki eserde de işaret edilmemiş, öncekinde "ketebe" fiili ve anlamı üzerinde durulmuş, ikincisinde ise "takdir" kelimesi açıklanmıştır.⁶⁰

Kastallânî meleklerin Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yaratılacağı toprağı almak üzere yeryüzüne indiğı ile ilgili bir rivâyetin geçtiğı yer olarak Abdullah b. Ebî Cemre'nin (ö. 699/1300) "Behcetü'n-nufûs ile (Ebu'r-Rebî' Süleyman) b. Sebu' es-Sebtî'nin (ö. 520/1126) Şifâ'u's-sudûr (fi 'a'lâmi nübüvveti'r-Resûl ve hasâisihî) isimli eserini zikretmekte ve ilgili rivâyetin Ka'b'ul-ahbâr'dan (ö. 32/652-53 [?]) nakledildiğini bildirmektedir. Bâki ise Ka'b'ul-ahbârdan nakledildiğini bildirmesine rağmen ilgili eserlerden sadece birincisine yer vermektedir.⁶¹

1.10. Ayetlerin Tercümesinde Bazen Tefsirlerden İstifade Etmesi

Bâki eserin tercümesindeki metodunu âyetlerin tercümesinde de devam ettirmektedir. Ayetlerin daha iyi anlaşılması için bazı kelimeler ilave etmektedir. İlk inen âyetleri bu şekilde açıkladığını görmekteyiz. Cebrâil'in (a.s.) vahyi getirdiğı anları anlattığı yerde İkrâ' süresinin ilk beş âyetinin ilk önce Arapça'sını vermektedir. Daha sonra "mânası budur" diyerek: "Kur'ân oku yâ Muhammed. Rabbinin ismiyle başlar olduğun halde. Öyle rab ki yaratmak ona mahsüstür. Ondan gayrısı nesne yaratmaya kâdir değildir. Evvel Tanrı teâlâ insanı uyuşmuş kanlardan yarattı dimektir." diye âyetin anlamını vermektedir. Burada da açık bir şekilde görüldüğü üzere âyetin metninde olmayan, ama anlaşılmasına yardımcı olan kelimeler ilave etmekte, birebir tercüme etmek gibi bir yol takip etmemektedir.

Üçüncü âyetden itibaren geri kalan kısımlarının anlamını ise Kâdî Beyzâvî'den naklen aldığı tefsir ile birlikte yapmaktadır:

Kâdî Beyzâvî rahmetullâhi 'aleyh beyân eder: Vaktâ ki evveli vacîbât ma'rifetullah oldu ise, evvelâ Hak tebâreke ve te'âlânın vücûduna ve kudretinin çokluğuna ve kemâline delâlet iden âyet nuzûl eyledi. Ve yine te'kiden bir dahî okuduktan sonra senin rabbin keremde her kerimden artuktur. Şol asl kerimdir ki ulûm zabt olunmak için kalem ile yazı yazmak ta'lim eyledi. Ve insanın bilmediğı nesnelere insana ta'lim itti, dimektir. Hak sübhânehû ve te'âlâ insana ta'lim etmesinin tarîki budur ki, insanda kuvve halk eyledi. Yani sem' ve basar ve akıl ve idrâk ve sâir kuvvetler ki onlar ilm hâsıl etmeye âlât vâki olur. Onları yaradup deliller nasb eyledi ve âyetler inzâl eyledi. Ve tâlib olan kimseye esbâb-ı ilimden bir şey taksîr olunmadı.⁶²

Bâki ilk inen âyetler hakkında bilgi verdiğı bölümde, "Ey örtünüp bürünen (Peygamber!). Kalk da uyar. Rabkini yücelt. (Müddessir 74/1-3) âyetlerini tercü-

⁶⁰ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 28, 38; Bâki, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 3, 8.

⁶¹ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 34; Bâki, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 6.

⁶² Bâki, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 31.

me ettikten sonra da benzer şekilde Kâdî Beyzâvî tefsirinden nakilde bulunmaktadır.⁶³

2. BÂKÎ'NİN RİVAYET TERCİHİNDE TAKİP ETTİĞİ YÖNTEM

Bu bölümde Bâkî'nin rivâyetleri tercihinde takip ettiği yöntemle ilgili bilgi vermeden önce şu hususa değinmek faydalı olacaktır. Bâkî ve ondan da önce Kastallânî'nin naklettikleri hadislerin⁶⁴ senedi hakkında hiçbir bilgi vermedikleri bölümler bulunmaktadır. Örnek verilecek olursa Kastallânî, birinci bölümde ilk olarak "peygamberimizin ezeller ezeline risâletle görevlendirildiği" konusunu işlemektedir. Burada Âdem'e (a.s.) ruh verilmeden önce Hz. Peygamber'in (s.a.v.) nebî olduğu anlatılırken on bir civarında hadis nakledilmekle beraber, hiç birinin senedi hakkında bilgi verilmemekte, bazılarının sahabe râvisi zikredilmektedir. Sadece bir hadisin metni ile ilgili olarak, Mekâsıdu'l-Hasene isimli kitaptan nakilde bulunmaktadır.⁶⁵ Hadislerin bir kısmını sıraladıktan sonra da önce zikrettiği hadislerin ilgili konuya açıkça işaret ettiğini belirtmektedir.

Şa'bî'den nakledilen "... Âdem (a.s.) rûhla cesed arasında iken benden ahd ve misâk alındığı zamanda peygamber olmuş idim..." rivâyeti hakkında ne Kastallânî ne de Bâkî herhangi bir değerlendirme yapmamaktadır. Mürsel bir hadis olması konusunda veya râvilerinden Câbir el-Cu'fî hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.⁶⁶ Peşinden yapılan açıklamalarda her iki eserde de bu hadisin sahih kabul edildiğini ifade eden bilgiler bulunmaktadır. Nitekim Bâkî ilgili kısmı, "Bu hadis-i şerif delâlet eyler ki," diye tercüme etmeye başlamıştır.⁶⁷

Sahâbe kavilleri bilindiği üzere Hadis Usûlünde mevkûf hadis olarak isimlendirilmektedir. Eğer aktardıkları bilgi ibadetlerin nasıl yapılacağı veya şahsî rey açıklamaya müsait olmayan bir konu ise bu haberler, hükmen merfû kabul edilmektedir. Kastallânî tarafından İbn Kesîr'in tefsirinden aktarılan ve sahâbî râvisi olarak Ali b. Ebî Tâlib (r.a.) ve İbn Abbâs'tan yapılan nakil buna örnek verilebilir:

⁶³ Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniyye tercümesi*, 1: 32.

⁶⁴ Kastallânî ve diğer bazı müelliflerin eserlerindeki rivâyetlerle ilgili olarak kısaca şu hususlar göz önünde bulundurulmalıdır: Abdülfettâh Ebû Guddê, Ali el-Kârî'nin mevzû hadislerle ilgili eseri el-Masnû' için yazdığı mukaddimede, Taberî (ö. 310), Ebû Nuaym (ö. 430), Beyhakî (ö. 548), Suyûtî (ö. 910), Kastallânî (ö. 923), Zürkânî (ö. 1122) vb. âlimlerin her hangi bir rivâyeti eserlerinde zikretmiş olmalarının, o rivâyeti sahih gördüklerinin delili olarak anlaşılması gerektiğini ifade etmektedir. Bu âlimlerin usûlü çoğu kere bir konudaki rivâyetlerin tamamını bir arada vermektedir. Bunu yapmaktaki amaçları, ilgili rivâyetlerin hepsini kaydetmek ve başkalarına aktarmaktır. Nitekim bu âlimlerin bu amaçla kitaplarına bazı rivâyetleri aldıkları ile ilgili olarak kendi ifadeleri de bulunmaktadır. Dolayısıyla bu rivâyetlerin hepsinin ayrı ayrı değerlendirilmesi gibi konular müstakil çalışmaları gerektirmektedir. Özellikle de haklarında herhangi bir değerlendirme hükümlerinde bulunmadıkları rivâyetlerde bu konu ayrı bir önem arz etmektedir. Bk. Abdülfettâh Ebû Guddê, "Takdime", el-Masnû' fi ma'rifeti'l-âhadisi'l-mevzû', thk. Abdülfettâh Ebû Guddê (Beyrût: Dâru'l-beşâir, 1994), 18-20.

⁶⁵ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 27-33; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniyye tercümesi*, 1: 1-5.

⁶⁶ İlgili mürsel hadisin râvisi Câbir el-Cu'fî'nin zayıf ve Şii olduğu yönüne işaret eden Zürkânî, hâfizların onu terk ettiğini, fakat Şa'bî'nin güvenilir kabul ettiğini bildirmiştir. Bk. ez-Zürkânî, *Şerhu'l- allâmeti'l- Zürkânî*, 1: 75.

⁶⁷ Bk. Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 32; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniyye tercümesi*, 1: 5.

"Hak Teâlâ gönderdiği peygamberlerin cemî'inden ahd almıştır ki, onlar hayatta iken Resûlullah (s.a.v.) meb'ûs olacak olursa O'na iman getüreler ve nusret eyleyeler ve ümmetlerinden dahî Resûlullah'a (s.a.v.) iman getirüb nusret eylemek üzere ahd alalar." Rivâyet edilen mesele reye konu olan bir durum değildir. Fakat iki eserde de buna işaret edilmemiş, hükmen merfû konusu gündeme gelmemiştir.⁶⁸

Bu gibi konulara değinilmemesi eserin ilmî bir kitap olarak düşünülmemesi, daha ziyade her kesimden insanın istifade etmesi amacıyla tercüme edilmesinden kaynaklanmış gözükmektedir. İlgili hadislerin daha önce yazılmış şerhlerine veya cerh ve ta'dil eserlerine bakılmamış olması da mümkündür. Ayrıca dîbâcede belirtildiği üzere fazla uzatmama endişesi de etkili olmuş olabilir. Bâkî senedle ilgili olarak pek fazla açıklama yapmamış olmakla beraber, bir önceki bölümdeki örneklerde de kısmen görüldüğü üzere eserin bazı rivâyetleri hiç tercüme etmemiştir. Bir kısmına da sadece işaret etmiş ve ayrıntıya girmemiştir. O daha ziyade eserin başına yazdığı dîbâcede belirttiği üzere anlatılması hoş olmayacak ve fuzûlî sayılabilecek konulara hiç yer vermeme yolunu tercih etmiştir. Bu görüşü doğrultusunda da rivâyetler arasında tercihte bulunmuştur.

2.1. Kastallânî'nin Problemlî Gördüğü Rivâyetlerin Alınmaması

Bâkî, yukarıdaki bölümlerde de kısmen değinildiği üzere bazı yerleri hiç tercüme etmemiştir. Bunlardan bazıları Kastallânî'nin ilgili rivâyetlerle ilgili olumsuz değerlendirme yaptığı yerlerdir. Örnek verecek olursak, Kastallânî doğum esnasında gerçekleşen fevkal'ade olayları anlatırken, Âmine Hâtun'un hâmileliğinin altıncı ayında gördüğü rüya ile ilgili bir rivâyeti nakletmektedir. Bu rivâyetin sonunda Kastallânî tarafından herhangi bir değerlendirme yapılmadan başka bir rivâyet daha aktarılmaktadır. İkincinin sonunda ise bu hadis hakkında bazı şeyler söylendiğini belirtmektedir. Peşinden yine Âmine Hâtun'dan başka bir nakil daha aktarmakta ve devamında "fihi nekâretün" diyerek, bunda da bazı problemlerin olduğuna işaret etmektedir.⁶⁹

Bâkî bu iki yere de tercümede yer vermemektedir. Kastallânî'nin herhangi bir değerlendirme yapmadan naklettiği rivâyete geçmektedir ki bu da; "İbn Abbâs radyallâhü anhümâ hazretlerinden rivâyet olunmuşdur ki, Resûlullah sallallâhü teâlâ aleyhi ve sellem vücûda geldiği gece..." şeklindedir. Ayrıca burada Kastallânî'nin ilgili rivâyetin geçtiği kaynaklara işaret ettiği yerler de bulunmaktadırlar.⁷⁰ Yine bu tarz rivâyetleri İbn Abbâs'ın kimlerden işitmiş olabileceği ile ilgili iki kaynakta da herhangi bir açıklama yoktur. Bu konuda gerek Hz. Âişe'den

⁶⁸ İlgili rivâyetin hükmen merfu olduğuna Zürkânî işaret etmektedir: Bk. ez-Zürkânî, *Şerhu'l-'allâmeti'l-Zürkânî*, 1: 75.

⁶⁹ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 66.

⁷⁰ Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 21.

gerekse Abdullah b. Abbâs'dan (r.a.) nakledilen sahâbe mürselleri için de aynı durum söz konusudur.⁷¹

Bahîrâ ile ilgili bölümde Kastallânî Tirmizî'nin hasen, Hâkim'in ise sahîh kabul ettiği bir rivâyete yer vermektedir. Bu rivâyetin sonunda Ebû Tâlib'in yeğenini geri gönderdiğinden bahsedilmektedir. Ayrıca Ebû Bekir'in de Hz. Peygamber'in yanına Bilal'i katıp geri gönderdiği ilave bilgisi bulunmaktadır. Peşinden de bu rivâyete yönelik yapılan tenkitlere özellikle, Bilal'in bu sefere katılmadığı gibi, Ebû Bekir'in henüz onu alıp âzad etmediği ve Hz. Peygamber'den iki yaş küçük olan Hz. Ebû Bekir'in Hz. Muhammed'i korumak görevini üstlenmesinin mümkün olmadığına değinmektedir.⁷² Bâkî bu tenkitlere işaret etmediği gibi tercüme de etmemektedir.⁷³

Bâkî bazı yerlerde ise Kastallânî tarafından zayıflığına işaret edilen rivâyetlerin bu yönüne hiç değinmeden tercüme etmektedir. Râhib Bahîrâ ile ilgili kıssaların anlatıldığı yerlerde Kastallânî, İbn Mende'den Hz. Peygamber'in yirmi, Ebû Bekir'in on sekiz yaşında iken Şam'a yapmış oldukları seferden bahseden bir rivâyeti nakletmektedir. Bu rivâyetin İbn Abbâs'tan geldiğini söylemekte ve senedinin bu haliyle zayıf olduğunu da belirtmektedir.⁷⁴ Bâkî bu bölümde Kastallânî'nin zayıflığına işaret ettiği diğer bazı rivâyetleri tercüme etmemesine rağmen, zayıflığı özellikle belirtilen bu rivâyeti tercüme etmiş ve tercümede zayıflığı ile ilgili herhangi bir açıklamaya değinmemiştir.⁷⁵

2.2. Anlatılması Resûlüllah'a (s.a.v.) Ezâ Verecek Şeylerden ve Fuzûlî Sayılabilecek Hususların Tercümesinden Kaçınması

Bâkî bu hususa dikkat edeceğini aslında dîbâcede de belirtmişti. Buna örnek olarak Resûlüllah'ın (s.a.v.) anne babasının âhiretteki durumu ile ilgili konu verilebilir. Kastallânî bu konuya altı sayfadan daha fazla yer ayırarak genişçe açıklamıştır. Öncelikli olarak annesi Âmine'nin vefatından sonra diriltilip îmân ettiğine dair rivâyetleri vermektedir. Resûlüllah annesinin kabrinin başına gittiğinde, Allah'tan annesinin diriltilmesini istemiş, Allah da annesini diriltmiş ve Resûlüllah'a îmân etmiştir. Sonra bu hadis senedi ile ilgili olarak söylenen hususları aktarmıştır. Peygamberlerin temiz nesillerden geldiklerini ifade ederken de Hz. İbrahim'in babası ile ilgili hususları ve bu konuda farklı görüşlerin bulunduğunu ifade etmektedir. Sonra da Resûlüllah'ın (s.a.v.) ebeveyni ile ilgili ihtilaflı rivâyetlere örnekler vermiş, fetret ehlinin üç sınıfa ayrıldığını ve onlar hakkında verilecek hükmün buna göre tafsilâtlı olduğunu söylemiştir. Son olarak da bu gibi konulardan sakınmak gerektiği ile bitirmiştir. Çünkü bunlar Nebî'ye (s.a.v.) eziyet

⁷¹ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 66-69.

⁷² Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 100.

⁷³ Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniyye tercümesi*, 1: 28.

⁷⁴ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 100.

⁷⁵ Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniyye tercümesi*, 1: 29.

verir. Zira örfe göre bir şahsın babasını eksiklik ifade eden hususlarla anmak, oğlunu üzer. Resûlüllah'ı (s.a.v.) üzmemek de kuşkusuz küfürdür, tevbe edilmesi gereken bir durumdur.⁷⁶

Bâkî bu bölümü çok kısa tutmakta ve yaklaşık altı sayfalık açıklamaları bir paragrafta özetlemektedir.⁷⁷

Kastallânî, Fil vâkıâsı hakkında bilgi verdikten sonra, Fil sûresinde bu olaya işaret edildiğini bildirmekte ve "Bu kıssa nübüvvetten çok önce meydana geldiği halde sûrenin niçin "elem tera" (görmedin mi?) ifadesiyle başladığını soracak olursan" diye muhtemel bir soru sormakta ve ona cevap vermektedir. Buradaki ru'yetten muradın ilim ve tezekkür olduğunu, bu haberin mütevâtır seviyesine ulaştığını ve tevâtürle meydana gelen ilmin sanki zarûrî, dolayısıyla kuvvet bakımından ru'yete eşit olduğunu belirterek cevap vermektedir. Konunun devamında ise "Haccâc Kâbe'ye saldırdı, fakat bir şey olmadı" diye başka bir muhtemel soruya yer vermektedir. Kastallânî bu soruya da bunların irhâs olarak meydana geldiği şeklinde cevaplamaktadır. Ayrıca şunları ilave etmektedir: "İrhâsâta Peygamber olarak gelişinden önce ihtiyaç duyulur. Nebi (s.a.v.) ortaya çıkıp, peygamberliği kesin delillerle belli olunca böyle şeylere ihtiyaç kalmaz." Bâkî ise gerek Fil sûresinin başında kullanılan "elem tera" ifadesi ile ilgili bilgilere verilen cevaba ve gerekse de Haccâc'ın Kâbe'ye saldırısı ile ilgili soruya işaret etmemiştir.⁷⁸ Özellikle ikinci soruya işaret etmemesi girişte de üzerinde durduğu üzere, ortaya konulması üzüntüye sebep olacak sözlerden kaçınılması prensibi gereği de olabilir.

Vahyin geliş şekillerini İbn Kayyım'dan naklen anlatırken Kastallânî, üçüncü merteye olarak Cebrâil'in (a.s.) Dihye sûretinde gelmesi olarak açıklamaktadır. Sonra da Cebrâil, Nebi'ye (s.a.v.) Dihye sûretinde geldiğinde, Dihye'nin rûhu nerede olur? diye muhtemel sorulabilecek soruya cevap aramaktadır. Bâkî bu soru ve cevaba hiç değinmemiştir.

2.3. Bazı Yerleri Özetlemesi veya Tercih Edilen Görüşe İşaret Etmesi

Bâkî bazen Kastallânî tarafından ayrı ayrı nakledilen bazı rivâyetleri birleştirerek vermektedir: "Eimme-i hadisten nice kimse rivâyet etmiştir ki, Resûlüllah sallalâhü Teâlâ aleyhi ve sellem doğduğu gece Âmine Hâtun bir nur gördü ki, ânın şu 'âından tâ vilâyet-i Şâm'ın kasırları göründü..."⁷⁹ Kastallânî ise bu nakilleri, Muhammed b. Sa'd, Taberânî, Beyhakî, Ahmed b. Hanbel, Bezzâr, el-Hâkim ve Ebû Nuaym'dan aldığını belirtmekte ve her defasında metinleri ayrı ayrı tekrar etmektedir. Ayrıca bunlardan bazıları hakkında, "İbn Hıbbân ve el-Hâkim bunları

⁷⁶ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 89-96.

⁷⁷ Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 28.

⁷⁸ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 53, 54; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 17.

⁷⁹ Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 22.

sahih gördü" gibi değerlendirmeleri de aktarmakta ve sahâbe râvîlerine işaret etmektedir.⁸⁰

Kastallânî bazı hadislerden sonra bu hadisin geçtiği eserleri sıralamaktadır. Bâkî bazen bunları da ayrı ayrı saymamaktadır. "Ulemâ-i hadisten çok kimse rivâyet etmişlerdir ki Resûlullah sallallâhü teâlâ aleyhi ve sellem buyurmuştur: Aleyküm bi'ş-Şâm..." diyerek genel olarak belirtmektedir. Kastallânî ise bu rivâyetin başında, "Ahmed, Ebû Dâvud, İbn Hıbbân, el-Hâkim'in rivâyet ettiğine göre..." diyerek ilgili hadisin kaynağına işaret etmektedir.

Resûlullah'ın (s.a.v.) sünnetli olarak doğması konusuna Kastallânî yaklaşık dört sayfa kadar, uzunca bir bölümde değinmektedir. Bu bölüme İbn Asâkir'in naklettiği Ebû Hureyre (r.a.) hadisi ile başlamaktadır. Peşinden yine Taberânî, Ebû Nuaym, Hatîb ve İbn Asâkir'in Enes'den (r.a.) rivâyet ettikleri başka bir hadise yer vermektedir. Hâkim'in de Müstedrek'inde bu konudaki rivâyetleri mütevâtir kabul ettiğine işaret etmektedir. Peşinden ise bu konuda Zehebî'nin tenkitlerini sıralamakta ve onun "Bunların sıhhatini bilmiyorum. Nasıl tevâtür olsun" sözünü nakletmektedir. Sonra da Zehebî'ye, "Buradaki tevâtür kelimesi hadis imamlarının kastedtiği manadaki senedinin tarîkleri itibariye değildir, siyer kitaplarında çokça zikredildiği için meşhûr olması bakımından tevâtür kelimesini kullanması muhtemeldir." diye Zehebî'ye yapılan itiraza cevap vermiştir. Sonra farklı rivâyetleri sıralayıp, sünnetli doğması konusundaki ihtilafları üç madde halinde saymaktadır. Bu konuda son olarak da "sünnet olmanın" fikhî açıdan sünnet veya vâcib olması ile ilgili ihtilaflara ve mezheplerin delillerine işaret etmektedir.⁸¹

Bâkî tercümesinde bu dört sayfadaki bilgileri üç-dört satırda özetlemektedir.⁸²

Kastallânî, Abdülmuttalib'in vefâtı esnasında Resûlullah'ın (s.a.v.) kaç yaşında olduğunu anlatırken sekiz, sekiz sene bir ay on gün, dokuz, on, altı, üç sayılarını; Abdülmuttalib'in yaşı için de yüz ve yüz kırk yaşında olduğu ile ilgili bilgi vermektedir.⁸³ Bâkî bu ihtilaflı sayılar arasından kendisi bir tercihte bulunmakta, Resûlullah'ın sekiz ve dedesinin de yüz kırk yaşında olduğunu belirtmektedir. Neye göre bunları tercih ettiğini belirtmediği gibi, diğer rivâyetlere de işaret etmemektedir.⁸⁴ Benzer durum Hz. Peygamber'e (s.a.v.) peygamberlik verildiği zamandaki yaşının kaç olduğu ve Ramazanın hangi günü vahiy almaya başladığı ile ilgili durum için de geçerlidir. Bâkî bunlardan kırk yaşı ve Ramazan ayının on yedinci pazartesi gününü tercih etmektedir. Başka rivâyetlerin bulunduğu işa-

⁸⁰ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 67, 68.

⁸¹ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 70-73.

⁸² Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniyye tercümesi*, 1: 23.

⁸³ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 97.

⁸⁴ Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniyye tercümesi*, 1: 28.

ret etmekle beraber doğrusunun bu olduğunu ifade etmektedir.⁸⁵ Bu tarihleri de neye göre tercih ettiği ile ilgili yine herhangi bir açıklama yapmamıştır.

SONUÇ

Mevâhibül'l-ledünniye tercümesi me'âlimü'l-yağîn isimli eseri Bâkî'nin Arapça ve Türkçe'ye hâkimiyetini göstermektedir. Bâkî'nin bu eseri onun nazımdaki şöhreti yanında nesirde de başarılı olduğunun şahididir. Eserinin başına yazdığı "Dibâce" kısmında ağır bir dil kullanırken, bu bölüm hariç diğer yerlerde herkes tarafından rahatça anlaşılabilir bir Türkçe kullanmıştır. Kastallânî'nin eserine Bâkî gibi biri tarafından yapılan tercümenin daha sonraki asırlarda meşhûr olmasında bu katkı da unutulmamalıdır.

Eser, Klasik Türk Edebiyatında Bâkî ve dönemi hakkında bilgi vermesi bakımından son derece önemlidir. Bu eser aynı zamanda döneminin hâkim anlayışını yansıtması, Siyer ve özellikle Hadis çalışmaları ve bu ilimlerde takip edilen yöntem açısından da bilgi vermektedir. Bu itibarla ilgili dönem üzerine yapılacak çalışmalarda önemli bir kaynaktır.

Kastallânî daha ziyade bir hadis âlimi iken, Bâkî edebî kişiliği ağır basan bir şâirdir. Bu itibarla her ikisi de şahsiyetlerini eserlerine yansıtmışlardır. Kastallânî'nin Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kabri başında büyük bir aşk ve heyecanla yazdığı eseri, Bâkî tercüme ederek, kendisinin de dibâcede belirttiği üzere özellikle Türkçe'nin konuşulduğu beldelerde geniş bir kesim tarafından tanınmasını ve okunmasını sağlamıştır. Okuyucuların daha iyi istifadesi için mümkün merteye sade bir dil kullanmıştır. Eser üzerinde bazı tasarruflarda bulunmuş, ilmî bir eser olmasından ziyade herkesin rahatça anlayabileceği bir üslûla tercüme ve telif etmiştir.

Her iki eserde takip edilen yöntem şekil ve ana hatlarıyla muhteva olarak birbirinin aynıdır. İki de bir girişle (birinde mukaddime, diğerinde dibâce) başlamakta, konular on başlık altında anlatılmaktadır. Bu bölümleri ifade etmek için kullanılan "maksad" kelimesi aynen Bâkî tarafından da kullanılmıştır. Muhtevanın tercümesinde ise esere tam bağlı kalınmamıştır. Bâkî genelde konuyu takip etmiş, fakat bazı yerlerde özetlemiş, bazen de ilave bilgiler eklemiştir. Yer yer de konunun önemine işaret etmiştir. Mümkün merteye Arapça kelimelerin Türkçe'sini vermeye çalışmış, hürmet ifade eden "sallallâhü teâlâ aleyhi ve sellem", "radıyallâhü anh" "hazreti" gibi ifadeleri bolca kullanmıştır.

Eser bu haliyle, Eski edebiyatımızda tercüme kelimesinin ifade ettiği mananın, bugünkü çeviri kelimesinden çok geniş bir anlama sahip olduğunu göstermektedir.

⁸⁵ Kastallânî, *Mevâhib*, 1: 103; Bâkî, *Mevâhibu'l-ledünniye tercümesi*, 1: 30.

Bâkî'nin gerektiğinde ilave bilgiler vermesi, onun bu konulara hâkimiyetini göstermekte ve tercüme anlayışına işaret etmektedir. Klasik Türk Edebiyatında bu tür tercüme eserlerde görülen hususlar bu eserde de mevcuttur. Başka bir eseri esas kabul edilerek yapılan ana hatlarıyla tercüme kelimesiyle ifade edilen bu tarz eserlerde şerh, te'lif sayılabilecek bölümler ve harfî tercüme bir arada bulunabilmektedir ki, Bâkî'nin bu eseri bunun güzel bir örneğidir.

İki eser karşılaştırıldığında şunlar söylenebilir:

Bâkî bazı bilgilere hiç yer vermemiştir. Bunların bir kısmı onun dîbacede de işaret ettiği üzere fuzûlî veya söylenmesi insanı üzecek şeyler olarak gördükleridir. Bir kısmı da teferruât olarak gördüğü bilgiler olabilir. Hatta ilavelerden fazla kısaltma yaptığı söylenebilir.

Yaptığı ilaveler ise genelde manayı güzelleştirmek içindir. Bu ilaveler bazen kısa bazen biraz daha uzundur. Bu ilavelerde Bâkî çoğu zaman kaynağını gösterme ihtiyacı hissetmemiştir.

Bâkî eserin aslındaki bilgilerde takdim-tehirler de yapmıştır.

Bâkî eserine kendi kültür öğelerini ve halk dilindeki ifadeleri de katmıştır.

Bâkî dîbâcede "Senedi meçhûl ve isnadı âlimlerce makbul olmayan münker sözlerden ve itibar edilmeyen nakillerden kaçınmak vacip olduğundan, din imamlarının tayin buyurdıkları üzere gelen rivâyetlerin za'f, kuvvet, fesâd ve sıhhatlarına işaret edilmesi" amacını açıkça belirtmiştir. Fakat eserin incelenen kısımlarında senedle veya râvîlerin halleriyle ilgili olarak bu tarz bir değerlendirmeye rastlanmamıştır. Eserin aslında aktarılan rivâyetler hakkında Kastallânî tarafından za'fına işaret edilenlere, Bâkî genel itibarıyla yer vermemiştir. Muhtemelen girişte işaret edilenler de bunlar olsa gerektir.

Bâkî tarafından rivâyetler -özellikle incelenen birinci kısım göz önüne alındığında- ayrıca bir sened ve tenkidine tabi tutulmamıştır. Hatta rivâyetin geçtiği kaynak eserler dahî çoğu zaman zikredilmemiştir. Tercümede rivâyetler tenkitten daha ziyade tercih edilmiştir. Bu tercihte öne çıkan hususlar ise daha çok çoğunluk görüşü istikametinde olmaktadır. Ayrıca ihtilaflı konulara fazla girmeme, okuyucunun ihtiyacı kadar olan kısmını verme anlayışı da ön plandadır. Okuyucu olarak da bu konuda bilgi sahibi olmak isteyen kimseler düşünüldüğü anlaşılacaktır, âlimler arasında tartışılması gereken bilgiler buraya aktarılmamıştır.

Bâkî'nin eserinde kullandığı üslûb ise, o derece akıcı, canlı ve tazedir ki, bazı bölümleri okurken sanki hâdiseyi bizzat görmüş gibi tasvir etmektedir. Bu da okuyucuyu etkilemekte, konuyu sonuna kadar devam ettirme isteği uyandırmakta ve onun cümlelerinden dinleme özlemi vermektedir. Bu durum Bâkî'nin dînî hassasiyetini ve aslında kendi devrindeki insanların hangi değerlerle yetiştirildiğinin de bir göstergesidir. Bunu başarabilmek için sözü ustaca ve her kesimden insanın

rahat anlayabilmesi için en güzel bir şekilde kullanmıştır. Günümüze yönelik tarafı ise müslüman kimliğini oluşturan değerlerin her zaman taze ve diri tutulabilmesi için edebiyata, anlatıma ait hususlara çok önem verilmesi gerektiğini bir kere daha ön plana çıkarmasıdır.

Kitap genel olarak halkın istifâdesi amacıyla yazılmış ve ağırlıklı olarak irşâd türü bir eserdir. Bu dönemin eserlerinin çoğunluğunun genel karakterinin de bu olduğu anlaşılmaktadır. Eski Türk Edebiyatı içinde daha ziyade nazım türü öne çıkmakla beraber nesir türünde de önemli şahsiyetlerin bulunduğu en güzel örneğidir.

Eser teferruâtli inceleme, araştırma için engin bir kaynak olup, istifade edilecek yönleri çok fazladır. XVI. asır ve devamında Müslüman toplumlarda Hz. Peygamber (s.a.v.) algısının oluşumuna etki eden önemli bir eser olması hasebiyle her bölümü ayrıca incelenmelidir.

KAYNAKÇA

- Kur'an-ı Kerim Meâlî*. Haz. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010.
- Abdülbâki. *Mevâhibül'l-ledünniye tercümesi me'âlimü'l-yağîn*. İstanbul: Dâru't-tibâati'l-âmire, 1313.
- Abdulfettâh Ebû Gudde. "Takdime". *el-Maşnû' fi ma'rifeti'l-hadîsi'l-mevzû'*. Thk. Abdulfettâh Ebû Gudde. Beyrût: Dâru'l-beşâir, 1994.
- Abdülhay el-Kettânî. *Fihrisü'l-Fehâris*. Beyrût: 1402/1982.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail. *el-Câmi 'u's-sağîh*. Thk. Mustafa Dîb el-Buğâ. Beyrût: Dâru İbn-i Kesîr, 1987/1407.
- Demircan, Adnan. *Siyer*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.
- İbn Hişâm. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. Thk. Mustafa es-Sekkâ - İbrâhim el-Ebyârî - Abdülhafız eş-Şelebî. Kâhire: 1375/1955.
- İbn Sa'd. *Tabakâtü'l-kübrâ*. Nşr. İhsan Abbâs. Beyrût: Dâru sâdir, 1388/1968.
- Kastallânî, Ahmed b. Muhammed. *el-Mevâhibü'l-ledunniye bi'l-minaḥi'l-Muḥammediyye*. Thk. Me'mûn b. Muhyiddîn el-Cennân. Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1996.
- Karatay, Fehmi Ethem. *Arapça Yazmalar Kataloğu*. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, 1966, 3: 272-274.
- Kâtip Çelebi (Hâcî Halîfe). *Keşfu'z-zunûn an esâmi'l-kütübi ve'l-funûn*. İstanbul: 1971.
- Kettânî, Abdülhay. *Fihrisü'l-Fehâris*. Beyrût: 1402/1982.
- Köprülü, M. Fuad. *Divan Edebiyatı Antolojisi*. Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama, 2006.

- Müslim, Ebu'l-Hüseyn b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî. *Sahîhu Müslim*. Thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki. Beyrût: Dâru'l-ihyâ-i türâsi'l-Arabiyyi, 1954.
- Öz, Şaban. *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*. İstanbul: 2008.
- Tergib, Orhan. *Bâkî'nin Meâlimü'l-Yakîn Adlı Eseri Üzerinde Dil İncelemesi*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, 2010.
- Vâkidî. *Kitâbu'l- Meğâzî*. Thk. Marsden Jonsc. Beyrût: Âlemü'l-kütüb, 1984/1403.
- Yazar, Sadık. *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011.
- Zehebî, Muhammed b. Ahmed. *Siyerü a' lâmin-nübelâ*. Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf v.dğr. Beyrût: Müessesetü'r-risâle, 1982/1402.
- ez-Zürkânî, Muhammed b. Abdilbâki. *Şerhu'l- 'allâmeti'l-Zürkânî ale'l-mevâhibü'l-ledünniyye*. Tsh. Muhammed Abdu'l-azîz el-Hâlidî. Beyrût: Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1417/1996.